

masta sai *filosofin* epäilemään, onko tämä kykenevä tällaiseen arviointiin, Merleau-Ponty onnistui hälventämään epäilyn muistuttamalla esseessään ”Filosofi ja sosiologia”, että ”sosiologi tekee aina filosofiaa sikäli kuin hänen tehtävänsä ei ole vain tosiasioiden kirjaaminen vaan myös niiden ymmärtäminen”. Filosofian ja sosiologian redusoiminen ideaalityypeiksi vaarantaa tiedon ja reflektion ja, kuten Merleau-Ponty ilmaisee, ruokkii kulttuurin kriisitilaa.

Toisistaan täysin erillisinä filosofia olisi vain oppilauseiden kokoelma ja sosiologia vain tosiasioiden kirjaamista. Sosiologinen tutkimus, joka tyytyisi muuttamaan ihmisten väliset suhteet kaavioiksi ja silueteiksi, olisi fysiologisiin tai kemiallisiin prosesseihin verrattavaa tietoa; tietoa vailla sosiologista merkitystä. ”Se että olen osa historiallista tilannetta tekee sosiaalisuuden tuntemuksesta itsetuntemusta sekä nostattaa ja vahvistaa *näkemyksen siitä, että intersubjektiiivisuus on osa minua*”, huomauttaa Merleau-Ponty lisäten, että ”sosiologia tarvitsee filosofiaa jatkuvasti muistuttamaan sitä omasta tehtävästään”. Tätä tehtävää voisi luonnehtia spontaaniksi filosofian harjoittamiseksi silloin, kun sosiologi palaa tietonsa eläville lähteille, elettyyn ja koettuun maailmaan, ja pysyy valppaana tälle maailmalle.

Siluettien sijaan sosiaalisista suhteista tulisi löytää niiden *tyyli*, yhteyksien kokonaisuus ja kokemus lyhentämättömänä. Tyylin saavuttamiseksi tarvittaisiin suurta proosaa, sillä se on Merleau-Pontyn mukaan kaavamaisuuteen ja objektiivisuuteen redusoitumatonta merkityksen vangitsemisen taidetta. Hän ilmaiseekin Collège de Francen professuuriehdokkuutta varten laaditussa kirjoituksessaan (”Maurice Merleau-Pontyn julkaisematon kirjoitus – Filosofin katsaus tuotantonsa”) päämääräkseen kehittää proosan kategoriaa niin, että se saisi kirjallisuuden ylittävän, sosiologisen merkityksen.

Merleau-Pontyn pyrkimykset jäivät keskeneräisiksi, kuten hänen elämänsäkin – hän kuoli yllättäen vain 53 vuoden iässä. Miika Luoto ja Tarja Roinila ovat onnistuneet keräämään yhteen ne palaset, jotka muodostavat läpileikkauksen hänen pyrkimyksensä irrottautua aiempien tutkimustensa *La Structure du comportement* (”Käyttäytymisen rakenne”, 1942) ja päätteoksenaan pidetyn *Phénoménologie de la perception* (”Havainnon fenomenologia”, 1945) ”huonosta moniselitteisyydestä” voidakseen elävämmin, ”hyvän moniselitteisyyden” kautta, kuvata ruumiillisuuden, kokemuksellisuuden ja ”kanssa-olemisen” aspekteja. Huonolla

Proosaa tieteen ja taiteen kynnyksellä

Maurice Merleau-Ponty:
Filosofisia kirjoituksia. Toim.
& suom. Miika Luoto & Tarja
Roinila. Helsinki: Nemo, 2012,
485 s. ISBN 978-952-240-
105-2.

Ranskalainen filosofi Maurice Merleau-Ponty (1908–1961) pyrki kaatamaan länsimaista ajattelua varjostavia raja-aitoja. Kun teoksen *Maurice Merleau-Ponty: Filosofisia kirjoituksia* arviointi *sosiologisesta* näkökul-

moniselitteisyydellä Merleau-Ponty viittaa äärellisyyden ja universaalisuuden, sisäisyyden ja ulkoisuuden sekoitukseen. Ymmärrettyään aiempien lähtökohtiensa rajoittavuuden hän otti uudeksi lähtökohdaksi havainnon tutkimisen sijaan *ilmaisun ilmiön*, joka spontaanuudessaan edeltää keinotekoisia erotteluja – kaivautuu sinne, mihin raja-aidat eivät koskaan edes yltäneet. Tämä lähtökohta näkyy hänen omassa tyylissään tehdä fenomenologiaksi määriteltyä filosofiaansa.

Tyyli on muodon ja sisällön erottamattomuutta. Roinila kutsuu kääntämäänsä kieltä *merleau-pontyksi*; kieleksi, jonka kielioppisääntöjä ei kerrottu muualla, jota kääntäessä ei voinut turvata ennalta määriteltyihin termeihin ja jota oli kuunneltava myös rytminä ja liikkeenä. Merleau-Pontyn pyrkimys kehittää uutta proosan kategoriaa näkyy hänen ilmaisussaan, joka on tunnistettava mutta hajottavan analyysin keinoin määrittelemätöntä. Hänen kirjoituksensa ovat yhtä viehättäviä kuin ne ovat turhauttavia, sillä ymmärtääkseen Merleau-Pontya on ensin ymmärrettävä *merleau-pontya*. On astuttava sisään hänen ilmaisuunsa ja kuultava, *miten* hän puhuu, jopa koska hän puhuu ja koska antaa toisten puhua kauttaan. Erityisen tyylinsä kautta Merleau-Ponty valottaa intersubjektivisuuden keskeistä

ulottuvuutta: voidaksemme ymmärtää toisiamme meidän on omaksuttava jotain toisistamme, astuttava toistemme ilmaisuun.

Ilmaisun perustaksi ottaminen johdatti Merleau-Pontya yhä enemmän kohti taiteen kenttää. Hän ei suinkaan halunnut luoda teoriaa taiteesta vaan avata ilmaisua taiteen kautta; kokemuksellista ja intersubjektiviivista ”maailmassa-olemistamme”. Tässä suhteessa tiede osoittautui Merleau-Pontyn näkökulmasta usein riittämättömäksi. Käsillä olevasta suomennoksessa on jätetty pois esitelmää ”Havainnon ensisijaisuus ja sen filosofiset seuraukset” seurannut keskustelu, jossa Merleau-Pontyille esitettiin, että hänen olisi kenties syytä esitellä ideoitaan taiteen keinoin. Tähän kritiikkiin hän vastasi huomauttamalla, että taiteen kautta olisi todellakin mahdollista kuvata tiettyjä olemisemme aspekteja tiedettä paremmin. Hän ei pitänyt filosofiaa tieteenä, mutta varoitti filosofiota kääntämästä selkäänsä tieteelle: astuessaan tieteen ja taiteen kynnykselle filosofialla olisi mahdollisuudet eletyn kokemuksen ja ilmiöiden kuvaamiseen.

Merleau-Pontyn rohkea ja omintakeinen tyyli tehdä filosofiaa asetti ja asettaa varmasti edelleen hänen ajattelunsa vahvan kritiikin kohteeksi. Lisäksi, vaikka hän kävi dialogia Ferdinand de Saussuren kans-

sa, hänen päämääränsä tekivät hänen ajattelustaan epämuodikkaan strukturalismin nousussa muodin huipulle. Kenties tämä paljastuu nyt Merleau-Pontyn eduksi, sillä hänen ajalle, tilalle ja historialle sensitiiviset kuvauksensa ovat kestäneet yhteiskunnalliset muutokset hämmäntävän hyvin. Hän eli aikana ennen informaatioteknologista vallankumousta, jonka alkuhetket paikannetaan 1970-luvun loppupuolelle, ja joka 1990-luvulta eteenpäin on vääjäämättä värittänyt ihmisten välistä toimintaa ja kulttuurimme kriisejä. Yhtä keskeisimmistä kriiseistä voisi nimittää *katoavien ruumiiden ongelmaksi*: arki, toiminta ja kohtaamiset ovat siirtyneet ”aktuaalisesta tilasta” enenevässä määrin ”virtuaaliseen tilaan”. Toiminnan tilojen uudelleen organisoituminen eräänlaisiksi aika-tiloiksi herättävät hämmennystä koskien niin ruumiillista kokemuksellisuutta, sosiaalisia suhteita kuin koko yhteiskuntamme rakenteita – ihmiset toimittavat arkisia askareita liikkumatta ja kohtaavat toisiaan ilman ”fyysisen ruumiin” läsnäoloa. Merleau-Pontyn näkökulmasta katsoen voisi todeta, että virtuaaliset tilat ovat aina jo rakentuneet aktuaalisten tilojen ylle, sillä kaikkien tilojen välillä on vastaavuuksien järjestelmä. Virtuaalinen tila ei erota meitä ruumiillisesta tilanteestamme, vaan ammentaa siitä koko

merkityksensä. Virtuaaliset tilat ovat perustavasti ruumiillisia ja kulttuurisia tiloja, sillä ne ovat ilmaisun tiloja; tiloja, jotka muuttuvat toiminnan ja kohtaamisen tiloiksi eleiden kautta. Erityisesti esseessään ”Epäsuora kieli ja hiljaisuuden äänet” Merleau-Ponty valottaa taiteen kautta sitä, kuinka eleissä ja ilmaisuissa näkyvä tyyli on singulariteettimme ja kuinka tämä ruumiillinen tyyli ulottuu virtuaaliseen tilaan.

Ruumiillisuuden teema virtuaalisissa tiloissa on vain yksi lyhyt ja oiottu esimerkki siitä, kuinka Merleau-Pontyn ajattelua voisi *hyödyntää* purkaessamme nykyisiä kulttuurin kriisejä. Tarkastelemalla tekstejä kokonaisuutena avautuu kuitenkin nähdäkseni laajempi, nykyistä tieteellistä kulttuuria ajatellen edelleen ajankohtainen vaatimus: Sen sijaan, että pyrkisimme määrittelemään nykykulttuurin ilmiöitä asettamalla niiden ylle valmiin teorian – ikään kuin ilmiöt olisivat massaa, joka voidaan survoa puhtaan ja selkeän lopputuloksen takaavan teoriasiivilän lävitse – meidän tulisi lähteä siitä, että nämä ilmiöt ovat jo se teoria, joka tulisi tehdä näkyväksi ja ymmärrettäväksi tieteen ja taiteen kynnykselle asettuvan proosan avustuksella.